Учреждение образования
«Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина»

Кафедра немецкой филологии и лингводидактики

Язык и знание

Материалы VIII межвузовского научного семинара «Язык и знание»
Брест, 08 июня 2022

Брест 2022

Язык и знание: материалы VIII межвузовского научного семинара «Язык и знание», Брест, 08 июня 2022 г. / Брест. гос. ун-т имени А. С. Пушкина; отв. редактор Т. А. Кальчук. – Брест : БрГУ имени А. С. Пушкина, 2022. – 63 с.

В сборник вошли материалы VIII межвузовского научного семинара «Язык и знание», который проходил 08 июня 2022 года на базе факультета иностранных языков Учреждения образования «Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина».

Сборник включает материалы докладов, заслушанных на семинаре.

Ответственность за содержание и стиль публикуемых материалов несут авторы.

варьированием форм существования языка и варьированием языковых единиц.

Многоаспектность изучения вариантных образований привела к формированию так называемой вариативной лингвистики, или вариалогии, которая по своим задачам шире учения тождества слова.

Необходимо подчеркнуть, что, несмотря на явные успехи в развитии вариалогии вообще и вариантологии в частности, многие онтологические вопросы явления варьирования слова остаются либо не решёнными, либо неоднозначно трактуемыми в специальной литературе. К таким вопросам относятся, например, вопросы о границах слова, типах и видах вариантности слова, и их наименовании.

При широкой трактовке явления вариативности, которая имеет место и в историческом, и современном языкознании, критерии определения границ тождественных образований часто становятся расплывчатыми, теряется специфика переменных единиц разных уровней языка. При узкой трактовке для большинства исследований на материале немецкого языка характерна неполнота описания: изучаются отдельные типы, виды или группы формальных вариантов слова, некоторые части речи. Кроме того, рассмотрение исследователями лишь вариантной пары, а не всей амплитуды внешнего колебания слова ведёт к «усечённому» представлению об этом феномене языка. Как правило, формальное варьирование слова рассматривается в отрыве от лексико-семантического варьирования слова.

Многие предложенные в специальной литературе типологии вариантных образований носят умозрительный характер, не учитывающий реальный языковой материал. Для преодоления перечисленных недостатков необходима прежде всего полная инвентаризация вариантной лексики указанного языка на базе современных источников.

І.В. ПОЎХ
Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна

МІФІЧНАЯ ПРАСТОРА І ЧАС У ПАЭЗІІ НУАЛЫ НІ ГОНАЛЬ

Канцэптасфера прасторы і часу як універсальная матрыца светабачання, знаходзіць увасабленне ў розных жанрах мастацкай творчасці. Успрыманне рэчаіснасці немагчымае без змяшчэння яе ў пэўнай прасторава-часавай парадыгме: нішто на свеце не мае выйсці за яе межы. У міфічным светаўспрыманні прастора і час існуюць не як абстрактная абалонка, адасобленая ад зместу, а як таямнічыя сілы, якія вызначаюць ход усіх падзей і лёсы ўсіх істот і рэчаў – як зямных, так і тагасветных [1].

У той час як у навуковай думцы – па меншай меры, у Еўклідавай геаметрыі – прастора і час уяўляюцца гамагеннымі і бясконцымі, міфалогія размяжоўвае “сакральнае” і “прафаннае”, “цэнтр” і “перыферыю”, ствараючы своеасаблівы рытмічны малюнак, у якім чаргуюцца святочныя і звычайныя дні. Часавая дынаміка, адпаведна, мае не аднанакіраваны лінейны характар, а набывае сэнс выключна праз чаргаванне перыядаў [2].

Міфічны свет і істоты, якія яго насяляюць, – адзін з лейтматываў творчасці сучаснай ірландскай паэткі Нуалы Ні Гональ (*Nuala Ní Dhomhnaill*). Прастора і час выступаюць вызначальнымі чыннікамі гэтага свету, часам адзінымі. Так, у вершы *Táimid Damanta, a Dheirféaracha* (“Мы асуджаныя, сёстры”) тагасветнасць істот, што вядуць гутарку паміж сабой, вынікае з часу (*ноч*) і прасторы (*вада*), на фоне якіх гучыць маналог адной з іх. Кожнае з адзначаных семантычных палёў (*ноч і вада*) прадстаўлена ў творы корпусам лексічных адзінак (*ноч – зоркі; вада – узбярэжжа, прыплыў, мокры пясок*). Цікавасць уяўляе таксама супастаўленне нізкай (“прафаннай”) і высокай (“сакральнай”) прастор, увасобленых у топасах вады і нябёсаў адпаведна, апошні з якіх прадстаўлены лексічнымі адзінкамі *bánta Párthais* / *палі Эдэма* і *na Flaithis in airde / высокія Нябёсы*. Падобнае супастаўленне назіраецца і на тэмпаральным узроўні: ноч як цёмны час і канец дня выступае ў апазіцыі да вясны (*ar ghaotha fiala an Earraigh* – прыемны вясновы ветрык) [4, с. 14].

У вершы *Geasa* / “Забароны” вада як прастора, населеная міфічнымі істотамі, супрацьпастаўляецца зямлі як прасторы людзей. Першая з іх прадстаўлена лексічнымі адзінкамі *abhainn* / *рэчка, bád* / *човен*, тады як другая складаецца з лексем *tearmann* / *прытулак*, *droichead* / *мост, port / бераг*. Як і ў вершы *Táimid Damanta, a Dheirféaracha*, адзінства прасторава-часавай парадыгмы ствараецца супрацьпастаўленнем ночы (загадкавая жанчына плыве на начным чоўне) і раніцы / дня (*maidin* / *ló*). Няўстойлівасць, ненадзейнасць, хісткасць міфічнай прасторы ўвасабляе не толькі вада як адзін з яе вызначальных топасаў, але і іншыя асяроддзі, якія маюць вадкі характар альбо па сваіх уласцівасцях набліжаюцца да вады (багна, пясок), а таксама падзеі, у выніку якіх асяроддзе “прыўлашчвае” чалавека (чалавек правальваецца ў сон, падае ў пячору, тоне ў вадзе / багне, яго зацягвае ў пясок). Варта адзначыць, што сон як міфічная прастора, з якой чалавек абавязкова вяртаецца ў прастору рэчаіснасці (абуджаецца), прысутнічае ў шэрагу вершаў паэткі (*Gaineamh Shúraic* / “Зыбкі пясок”, *Mandala* / “Мандала” і інш.).

Сакралізацыя воднай прасторы адбываецца таксама праз алюзіі на біблейскія сюжэты. Яскравым прыкладам гэтага выступае верш *Ceist na Teangan* (“Моўнае пытанне”) [3], у аснову якога пакладзена паданне пра Майсея.

Тагасветныя топасы прысутнічаюць і ў шэрагу іншых вершаў паэткі. Так, у вершы *Mise an Fia* (“Я – алень”) заяц хаваецца ў кургане эльфаў (*liosachán*). Варта адзначыць, што падзеі, апісаныя ў вершы, адбываюцца ў святочны дзень, *Lae Bealtaine*, першы панядзелак траўня, які з паганскіх часоў сімвалізуе афіцыйны пачатак лета. Як сцвярджае ірландская міфалогія, дні афіцыйнага пачатку кожнай пары года – гэта час актывізацыі тагасветных істот, што знаходзіць сваё адлюстраванне і ў вершы. У вершы *Fuadach* (“Выкраданне”), як і ў *Táimid Damanta, a Dheirféaracha*, назіраецца супастаўленне рэальнай і міфічнай прастор, увасобленых у топасах дома і поля адпаведна. Лексічны корпус хатняй прасторы складае пералічэнне хатніх абавязкаў, якія выконвае чараўніца замест жанчыны (засцілае ложкі, мые посуд, кладзе вопратку ў пральную машыну). Рэальная і міфічная прасторы супрацьпастаўляюцца на ўзроўні семантычных палёў “цеплыня” (*агонь*) і “холад” (*бясконцая цемра, змерзла ад холаду*) адпаведна. Паказальна таксама, што пазбыцца злоснай чараўніцы як прадстаўніцы “халоднай” прасторы чалавек можа таксама праз уздзеянне на яе гарачым прадметам (*dóigh is loisc)* [4, с. 60]).

Адметным аб’ектам тагасветнай прасторы ў паэзіі Нуалы Ні Гональ выступае дрэва. Фея прыходзіць у госці да жанчыны без запрашэння і сячэ яе дрэва, якое, аднак, з часам аджывае (*An Crann* / “Дрэва”). Значную ролю ў стварэнні міфічнай прасторы мастацкага твора выконваюць таксама сакральныя локусы (*teampall Chaitlíona* / храм Катлёны, *Cuas na Míol* / заліў Міл, *Móin Mhór* / поле Моін Во, на якім у 1151 годзе адбылася славутая сеча паміж ірландскімі каралеўствамі Лейнстэр і Томанд, *Fionntrá* / вёска Фіонтра, мясцовасць *Brú na Bóinne*, дзе дагэтуль захаваліся курганы, могілкі і іншыя гістарычныя аб’екты эпохі неаліту, *Teach Da Deirge* / “чырвоны дом” і шэраг іншых).

Царква і царкоўны двор утвараюць сакральную прастору верша *Turas Chaitlíona* (“Вандроўка Катлёны”). У вершы згадваецца павер’е, згодна з якім, каб пазбыцца зубнога болю, трэба адшукаць на царкоўных могілках чэрап, узяць з яго зуб і пакласці ў кішэню. Такім чынам, сакральная прастора надае магічныя ўласцівасці аб’ектам, якія да яе належаць ці паходзяць з яе. Анафарычны паўтор злучніка і (*is*) набліжае страфу, у якой прыведзена павер’е, да фальклорных тэкстаў, што таксама выступае адным са сродкаў стварэння міфічнай прасторы.

Цікавасць уяўляе супрацьпастаўленне сакральнай і прафаннай прастор праз вобразы істот, якія іх насяляюць. Так, у вершы *Ann Ollmháthair Mhór* (“Вялікая маці”) нікчэмнасць людзей перадаецца праз корпус лексем з памяншальнай і зніжальнай канатацыяй (*aingil an uabhair / палыя анёлы, abhaic / гномы, leanaí loitithe / разбэшчаныя дзеці, ainmhithe / жывёлы*). Веліч сакральнай прасторы, у сваю чаргу, увасабляецца ў вобразе Вялікай

маці, створаным лексічнымі адзінкамі семантычнай групы “бязмежжа” (*a bhuama adamhaigh* / *атамная бомба*, *craosach* / *ненаедны*, *spéire* / *неба* і інш.).

Як адзначалася вышэй, размежаванне міфічнай і рэальнай прастор ажыццяўляецца не толькі на ўзроўні аб’ектаў і асяроддзяў, але і праз супастаўленне “сон – ява”. У вершы *An Ribe Ruainnі* (“Пасма валасоў”) прынцэса сніць сябе ў тагасветнасці, але, абудзіўшыся, вяртаецца ў прастору рэчаіснасці. Сімвалам непадзельнага адзінства дзвюх прастор выступае пярсцёнак з валасоў, які ў сне надзявае дзяўчыне на палец гном і які яна бачыць, калі прачынаецца. У вершы *An Mhaighdean Mhara* (“Русалка”) такім паяднальным чыннікам становіцца прыплыў, які, апрача непасрэднага фізічнага напластавання прафаннай (зямля) і сакральнай (вада) прастор, мае ўласны рытмічны цыкл, тым самым увасабляючы прасторавыя трансфармацыі ў часе і ствараючы цэласную прасторава-часавую парадыгму. Адзначаны рытмічны цыкл прыплываў адлюстроўваецца ў вершы з дапамогай сінтаксічных (дакладны і варыятыўны паўтор спалучэнняў *tuille agus trá, síos is síos*) і фанетычных (алітэрацыя ў прыведзеных вышэй спалучэннях, асананс ***a**gus* – ***a**ris*) сродкаў мастацкай выразнасці.

Такім чынам, праведзены аналіз дазваляе вызначыць шэраг шляхоў стварэння міфічнай прасторы і часу ў творчасці Нуалы Ні Гональ. У якасці міфічнай прасторы найчасцей выступае вада, якая сімвалізуе яе няўстойлівасць, ненадзейнасць, хісткасць і супрацьпастаўляецца цвёрдай і надзейнай “зямной” прасторы людзей. Сярод іншых топасаў тагасветнасці вылучаюцца сон, курган, поле, царква. Размежаванне прастор ажыццяўляецца на трох асноўных ўзроўнях: асяроддзе, істоты, якія яго насяляюць, і аб’екты, якія да яго належаць ці паходзяць з яго. Размежаванне міфічнага і зямнога часу адбываецца праз антанімічныя пары лексічных адзінак, якія належаць да семантычных груп “пачатак – канец” і “святло – цемра”.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Cassirer, E. An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture / E. Cassirer. – New Haven : Yale University Press, 2021. – 256 p.

2. Cassirer, E. The Philosophy of Symbolic Forms. Vol. 2: Mythical Thought / E. Cassirer. – New Haven : Yale University Press, 1955. – 340 p.

3. Ní Dhomhnaill, N. Pharaoh's Daughter / N. Ní Dhomhnaill. – Winston-Salem : Wake Forest University Press, 1993. – 159 p.

4. Ní Dhomhnaill, N. Selected Poems : Rogha Dánta / N. Ní Dhomhnaill. – Dublin : New Island Books, 1993. – 159 p.